

Модуль 2. 10-ий клас

Основи управління та планування

Тема 1. Склад, структура, завдання Сил оборони.

Заняття 1. Склад Сил оборони. Структура Сил оборони.

Заняття 2. Завдання Сил оборони.

Заняття 3. Призначення та бойові можливості військових підрозділів.

Тема 2. Військові звання, знаки розрізнення.

Заняття 1. Військові звання та знаки розрізнення військовослужбовців Збройних сил України. Старші та молодші за військовим званням.

Заняття 2. Порядок віддання військового вітання.

Тема 3. Підходи до військового управління та планування.

Заняття 1. Військовий процес ухвалення рішення та планування.

Заняття 2. Оборонне планування в Україні.

Заняття 3. Строї та їх елементи. Управління строями.

Тема 4. Військове лідерство.

Заняття 1. Загальні положення і мета доктрини розвитку лідерства у Збройних силах України.

Заняття 2. Сутність військового лідерства.

Заняття 3. Підготовка військового лідера.

Тема 1. Склад, структура, завдання Сил оборони

Заняття 1. Склад сил оборони. Структура Сил оборони

Мета заняття:

- вивчити організаційну структуру Сил оборони, включаючи командування, управлінські ланки та підпорядкування;
- розглянути, як структура допомагає забезпечувати ефективне управління та координацію між різними компонентами Сил оборони;
- розглянути роль кожного компонента в забезпеченні національної безпеки та оборони.

Навчальні та виховні цілі:

- ознайомити з основними складовими частинами Сил оборони, такими як Збройні сили, Національна гвардія, війська Державної прикордонної служби України та інші спеціалізовані формування;
- вивчити організаційну структуру Сил оборони, включаючи командування, управлінські ланки та підпорядкування;
- дослідити, як структура Сил оборони допомагає у забезпеченні ефективного управління та координації між різними компонентами.

Вступ

Сили оборони є основним механізмом гарантування національної безпеки та захисту держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Вони відіграють ключову роль у підтриманні суверенітету, територіальної цілісності та стабільності країни. Для того, щоб зрозуміти, як саме гарантується національна безпека, важливо розглянути основні складові частини Сил оборони, їх завдання та взаємодію.

1. Основні складові частини Сил оборони

Збройні сили є основою Національної оборони і складаються з кількох основних видів:

Сухопутні війська (СВ) – відповідають за захист суходолу, забезпечення контролю над територією та виконання основних бойових завдань на землі. Вони включають піхоту, артилерію, бронетехніку та інші підрозділи, що забезпечують ефективну бойову діяльність на землі.

Військово-повітряні сили (ВПС) – забезпечують захист повітряного простору країни. Вони виконують завдання, пов'язані з контролем повітряної ситуації, проведенням розвідувальних і бойових операцій з повітря, а також підтримкою наземних військ.

Військово-морські сили (ВМС) – відповідають за захист морських кордонів, контроль за морськими шляхами та проведення морських операцій. Вони включають бойові кораблі, підводні човни та авіацію морського базування.

Сили спеціальних операцій – це спеціалізовані підрозділи, що виконують завдання, які потребують особливих навичок і підходів. Сюди входять контртерористичні операції, спеціальні розвідувальні місії, операції в умовах глибокого тилу противника. Ці сили можуть діяти у різних середовищах і виконувати завдання, що виходять за рамки стандартних бойових операцій.

Резервні сили та територіальна оборона

Резервні сили – це частини, які не є постійно мобілізованими, але можуть бути швидко введені у бойові дії у разі потреби. Резерви забезпечують гнучкість оборонної системи, дозволяючи оперативно реагувати на зміни в обстановці та посилювати основні сили в критичних ситуаціях.

Територіальна оборона – спрямована на захист території на місцях. Це включає мобілізацію місцевих ресурсів і захист від можливих загроз у межах території, а також підтримку громадянських структур у випадку надзвичайних ситуацій.

Інші компоненти

Сили підтримки – це логістичні, медичні, інженерні та інші допоміжні підрозділи, які забезпечують основні бойові підрозділи всім необхідним для ефективного виконання завдань. Вони відіграють ключову роль у підтримці бойової готовності та забезпеченні безперебійної роботи Сил оборони.

Спеціалізовані сили – до них належать кібервійська, радіоелектронна боротьба та інші підрозділи, що забезпечують захист інформаційних і комунікаційних систем, а також здійснюють заходи щодо протидії інформаційним атакам.

2. Склад сектору безпеки і оборони України

Сектор безпеки і оборони України є критично важливим компонентом для гарантування національної безпеки та захисту суверенітету держави. В умовах сучасних загроз, зокрема збройних конфліктів, тероризму та кіберзагроз, ефективна організація і функціонування цього сектору є ключовими для забезпечення стабільності та миру в країні. Цей реферат присвячений аналізу складу сектору безпеки і оборони України, його складових частин, їх завдань та взаємодії.

Національна гвардія України – це збройне формування, яке підпорядковується Міністерству внутрішніх справ. Її завдання включають підтримку громадського порядку, боротьбу з тероризмом, гарантування безпеки під час надзвичайних ситуацій. Національна гвардія активно залучається до охорони державного кордону та гарантування безпеки на території країни.

Державна прикордонна служба України – відповідає за захист державного кордону, контроль за перетином кордону та боротьбу з незаконним переміщенням товарів і осіб. Її функції включають охорону кордонів, запобігання та реагування на порушення кордону.

Служба безпеки України – це основний орган державної безпеки, який відповідає за боротьбу з тероризмом, контррозвідку, захист державної таємниці і гарантування національної безпеки. СБУ займається також розслідуванням злочинів проти держави і боротьбою з корупцією.

Міністерство внутрішніх справ України координує діяльність правоохоронних органів, включаючи поліцію. МВС відповідає за забезпечення громадського порядку, боротьбу з кримінальними проявами та гарантування безпеки громадян. Під його юрисдикцією також перебувають служби цивільного захисту.

Державна міграційна служба України - її основними завданнями є реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців.

Взаємодія та координація

Ефективність сектору безпеки і оборони України значною мірою залежить від злагодженої взаємодії між його складовими частинами. Наприклад, Збройні сили і Національна гвардія мають тісно співпрацювати для забезпечення оборони та внутрішньої безпеки. Служба безпеки України та Міністерство внутрішніх справ координують свої дії для боротьби з тероризмом та злочинністю.

Спеціалізовані підрозділи, такі як сили спеціальних операцій і кібервійська, забезпечують додаткові можливості для виконання завдань, що потребують особливих навичок і технологій. Злагоджена робота всіх цих елементів є критично важливою для забезпечення комплексного підходу до національної безпеки.

3. Структура Збройних сил

Збройні сили є основним елементом оборонної системи будь-якої країни, відповідаючи за захист суверенітету та територіальної цілісності, а також за

виконання завдань національної безпеки. Структура Збройних сил визначає їхню організацію, взаємодію між різними компонентами та ефективність у виконанні бойових і миротворчих завдань. Цей реферат присвячений аналізу структури Збройних сил, зокрема, їх основним видам, підрозділам та органам управління.

Генеральний штаб є центральним органом управління Збройними силами і відповідає за планування, організацію та координацію бойових і навчальних операцій. Він також розробляє стратегії, управляє ресурсами і забезпечує взаємодію між різними видами військ.

Міністерство оборони відповідає за загальне керівництво і політику у сфері оборони. Воно здійснює стратегічне управління, розробляє оборонні стратегії та політики, а також координує співпрацю з іншими державними органами і міжнародними партнерами.

Командування видів Збройних сил забезпечує управління і контроль над кожним видом Збройних сил (сухопутні війська, ВПС, ВМС) на оперативному і стратегічному рівнях. Кожне командування відповідає за планування і проведення операцій у межах свого виду військ.

Висновки

Сили оборони України складаються із сукупності військових і цивільних компонентів, які взаємодіють для забезпечення оборони держави, її територіальної цілісності та безпеки. Їхня структура регламентується законодавством України, зокрема Законом України "Про оборону" та іншими нормативними актами.

Завдання на самостійну роботу:

Розгляньте основні складові частини сил оборони вашої країни (або обраної країни для порівняння). Включіть наступні компоненти:

- збройні сили (сухопутні війська, військово-повітряні сили, військово-морські сили);
- сили спеціальних операцій;
- резервні сили та територіальна оборона;
- охарактеризуйте структуру кожного з компонентів сил оборони.

включіть основні підрозділи, їхні функції та взаємодію;

- охарактеризуйте проблеми і виклики, з якими стикається цей компонент у сучасних умовах.

Заняття 2. Завдання Сил оборони

Мета заняття:

- розкрити ключові завдання Сил оборони, визначити їхні ролі у гарантуванні національної безпеки та ефективності їх реалізації в сучасних умовах;

- ознайомити з основними функціями, обов'язками та оперативними завданнями, які виконують різні компоненти Сил оборони для забезпечення суверенітету та територіальної цілісності держави.

Навчальні та виховні цілі:

- розвивати у ліцеїстів розуміння важливості завдань сектору оборони для національної безпеки та стабільності України;
- виховувати почуття відповідальності за свою роль у системі безпеки та розуміння важливості кожного компонента у гарантуванні загальної безпеки.

Вступ

В умовах швидко змінюваного геополітичного середовища та численних внутрішніх і зовнішніх викликів, завдання сектору оборони України набувають особливої актуальності. Останні події, такі як збройний конфлікт з Російською Федерацією, внутрішні політичні трансформації та економічні труднощі, значно вплинули на стратегічні пріоритети і функції оборонного сектору країни. Визначення і реалізація цих завдань є критично важливими для гарантування національної безпеки та суверенітету України.

1. Основні завдання Сухопутних військ

Оборона держави

Оборона держави є основним завданням Сухопутних військ. Це включає захист національної території від зовнішніх загроз, зокрема агресії з боку інших країн. Сухопутні війська забезпечують оборонні рубежі, організовують та реалізують оборонні операції, а також підтримують оборонні рубежі на суші. В умовах сучасних воєн, де конфлікти часто мають асиметричний характер, Сухопутні війська повинні бути готові до боротьби не тільки з регулярними військами противника, але і з терористичними угрупованнями та партизанськими силами.

Участь у миротворчих операціях

Сухопутні війська відіграють важливу роль у міжнародних миротворчих місіях. Це може включати контроль за виконанням мирних угод, гарантування безпеки у постконфліктних зонах, а також надання гуманітарної допомоги. Миротворчі операції зазвичай проводяться під егідою міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, і часто передбачають співпрацю з військами інших країн.

Антитерористичні операції

В умовах глобалізації та розширення тероризму, сухопутні війська все частіше залучаються до антитерористичних операцій. Це включає боротьбу з терористичними угрупованнями, проведення спеціальних операцій, направлених на нейтралізацію терористичних загроз, а також гарантування безпеки в районах, де терористичні угруповання активні.

Проведення операцій з підтримки стабільності

Сухопутні війська можуть бути залучені до операцій, які спрямовані на підтримку стабільності в регіонах, що постраждали від конфліктів або

природних катастроф. Це може включати ліквідацію наслідків катастроф, відновлення інфраструктури, а також надання допомоги місцевому населенню.

Роль Сухопутних військ у сучасних конфліктах

Сучасні конфлікти характеризуються підвищеною складністю і непередбачуваністю. Сухопутні війська повинні бути готові до виконання завдань в умовах мінливого середовища, що включає як традиційні воєнні дії, так і новітні загрози, такі як кіберзагрози і гібридні війни. Зокрема вони повинні мати можливість швидко адаптуватися до нових форм боротьби, включаючи використання безпілотних літальних апаратів, сучасних засобів зв'язку й інформаційних технологій.

2. Основні завдання Повітряних сил

Одне з основних завдань Повітряних сил — захист національного повітряного простору від зовнішніх загроз:

- виявлення і перехоплення ворожих літальних апаратів: регулярний моніторинг повітряного простору для виявлення будь-яких порушень або загроз, таких як вторгнення ворожих літаків чи безпілотників;
- забезпечення протиповітряної оборони: розміщення систем ППО, які забезпечують захист від атак з повітря, включаючи ракети і бомбардувальники.

Військова підтримка національних і міжнародних операцій

Повітряні сили також забезпечують підтримку військових операцій як національного, так і міжнародного рівня:

- повітряна підтримка сухопутних військ: надання авіаційної підтримки під час наземних боїв, включаючи атаки по позиціях ворога, розвідку і транспорт;
- операції з транспортом і логістикою: перевезення військових і вантажів, а також евакуація поранених. Це може включати як стратегічний, так і тактичний транспорт.

Розвідка і спостереження

Збір інформації є критично важливим для ефективного ведення бойових дій і стратегічного планування. Повітряні сили виконують завдання розвідки і спостереження, зокрема:

- повітряна розвідка: використання літаків і безпілотників для збору розвідувальної інформації, фотографій та відео, а також моніторинг військових і стратегічних об'єктів;
- супутниковий моніторинг: використання супутників для отримання даних про ситуацію на землі та виявлення потенційних загроз.

Контроль за повітряним простором

Контроль за повітряним простором є важливим для гарантування безпеки і управління операціями, а саме:

- управління повітряним рухом: координація і контроль руху літальних апаратів у повітряному просторі для запобігання зіткнень і порушень;
- організація повітряних патрулів: проведення регулярних патрулювань для гарантування безпеки і підтримки порядку в повітряному просторі.

3. Основні завдання Військово-морських сил

Захист морських кордонів і територіальних вод

Одне з основних завдань військово-морських сил — захист морських кордонів і територіальних вод держави, а саме:

- охорона територіальних вод: контроль і захист територіальних вод від вторгнень і порушень. Це може включати патрулювання і контроль над морськими маршрутами, а також боротьбу з контрабандою та піратством;
- гарантування безпеки морських кордонів: запобігання і реагування на будь-які загрози з боку ворожих суден або підводних човнів, а також здійснення перевірок морських об'єктів.

Патрулювання і моніторинг морських районів

Військово-морські сили займаються регулярним патрулюванням і моніторингом морських районів для гарантування безпеки і підтримання порядку, а саме:

- морське патрулювання: проведення регулярних патрулів для моніторингу ситуації в морі і виявлення потенційних загроз;
- розвідка і спостереження: збір інформації про ворожі сили, а також про природні і техногенні загрози в морських районах.

Підтримка національної оборони і стратегічних інтересів

Військово-морські сили виконують завдання підтримки національної оборони і захисту стратегічних інтересів, а саме:

- забезпечення стратегічної переваги: використання морських сил для досягнення стратегічних цілей, таких як забезпечення контролю над важливими морськими районами або об'єктами;
- захист економічних зон: охорона економічних зон, таких як континентальний шельф і морські ресурси, від можливих загроз і порушень.

4. Основні завдання Десантно-штурмових військ

Захоплення і утримання стратегічно важливих об'єктів

Одне з основних завдань десантно-штурмових військ — це захоплення і утримання важливих об'єктів на оперативній глибині противника, а саме:

- захоплення ключових позицій: операції захоплення важливих об'єктів, таких як аеродроми, мости, залізничні вузли або штаб-квартири для забезпечення стратегічної переваги;
- контроль над територією: утримання і контроль над захопленими позиціями до прибуття основних сил для подальшого закріплення і розвитку успіху.

Ведення партизанської і гібридної боротьби

У сучасних конфліктах десантно-штурмові війська також можуть виконувати завдання, пов'язані з партизанською і гібридною боротьбою:

- партизанські операції: організація і проведення саботажу, диверсійних атак і інших форм нерегулярної війни для послаблення противника;
- гібридні війни: використання нестандартних тактик і технік для досягнення військових і політичних цілей.

Проведення спеціальних операцій

Десантно-штурмові війська можуть бути залучені до виконання спеціальних завдань, які вимагають високої спеціалізації та точності:

- антитерористичні операції: нейтралізація терористичних угруповань і звільнення заручників;
- розвідувальні місії: проведення розвідки на території противника для збору інформації про його сили і позиції.

Розвідувальні та контррозвідувальні операції

Десантно-штурмові війська також виконують завдання, пов'язані з розвідкою і контррозвідкою:

- розвідувальні операції: збір розвідувальної інформації про розташування і діяльність противника;
- контррозвідувальні заходи: запобігання і нейтралізація діяльності ворожих розвідувальних і диверсійних груп.

5. Основні завдання сил Територіальної оборони

Захист територіальної цілісності та безпеки

Одне з основних завдань сил територіальної оборони — забезпечення захисту територіальної цілісності та безпеки на місцевому рівні, а саме:

- оборона критичних інфраструктур: захист важливих об'єктів інфраструктури, таких як мости, дороги, енергетичні об'єкти і водопостачання;
- моніторинг і контроль за кордонами: спостереження за кордонами і запобігання незаконному перетворенню кордонів, такому як контрабанда або нелегальна міграція.

Організація і проведення територіальної оборони

Сили територіальної оборони забезпечують організацію і проведення оборонних заходів на території:

- формування оборонних ліній: створення оборонних позицій і ліній на території для захисту від нападів.
- навчання і підготовка: проведення тренувань та навчання місцевого населення і резервістів для підвищення їх готовності до оборонних завдань.

Реакція на надзвичайні ситуації та гуманітарні кризи

Сили територіальної оборони виконують важливі завдання у випадках надзвичайних ситуацій і гуманітарних криз:

- організація рятувальних операцій: проведення рятувальних і евакуаційних операцій під час природних катастроф, техногенних аварій або інших кризових ситуацій;
- надання гуманітарної допомоги: допомога в розподілі гуманітарної допомоги і підтримка постраждалих у випадках катастроф або надзвичайних ситуацій.

Сприяння мобілізаційним і резервним процесам

Сили територіальної оборони грають важливу роль у мобілізаційних процесах:

- організація мобілізаційних пунктів: встановлення пунктів мобілізації для збору резервістів і забезпечення їх підготовки до виконання завдань;

- управління резервами: координація роботи з резервістами і підтримка їх готовності до оперативного використання.

Висновки

Завдання Сил оборони України визначаються Конституцією України, Законом України «Про оборону», військовими доктринами та іншими нормативно-правовими актами. Основна мета — забезпечення обороноздатності держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності та безпеки громадян.

Завдання на самостійну роботу

1. Написати короткий аналіз основних завдань сектору оборони України.
2. Провести аналіз одного або кількох випадків, коли сектор оборони України успішно або менш успішно впорався з виконанням своїх завдань. Які були причини успіху або невдачі?
3. Обговорити можливі проблеми і виклики, з якими стикається сектор оборони, запропонувати можливі рішення для підвищення ефективності його роботи.
4. Написати короткий аналіз основних завдань сектору оборони України, зокрема описати функції Збройних сил України, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, а також інших складових частин сектору оборони.

Заняття 3. Призначення та бойові можливості військових підрозділів

Мета заняття:

- забезпечити глибоке розуміння призначення, структури та бойових можливостей різних рівнів військових підрозділів — відділення, взвод, рота і батальйон;
- дослідити, як бойові можливості підрозділів впливають на ефективність виконання бойових операцій;
- оцінити важливість взаємодії та координації між різними рівнями підрозділів для досягнення загальних оперативних цілей.

Навчальні та виховні цілі:

- оволодіти знаннями про структуру та чисельність військових підрозділів різних рівнів (відділення, рота, батальйон), включаючи їх організацію та командування;
- розвинути здатність до ефективного планування бойових операцій, включаючи управління ресурсами та координацію дій підрозділів;
- виховувати почуття відповідальності за виконання завдань на кожному рівні підрозділів.

Вступ

Призначення та бойові можливості військових підрозділів є критично важливими аспектами для забезпечення ефективності збройних сил у будь-якому військовому конфлікті. Військові підрозділи, від окремих відділень до великих з'єднань, виконують різноманітні завдання, які варіюються залежно від їхнього призначення та рівня бойової підготовки. Розуміння цих аспектів дозволяє краще оцінити їхню роль у військових операціях і забезпечити адекватне управління та планування. Військові підрозділи різних рівнів — відділення, взвод, рота і батальйон — є основними одиницями організації військових сил, кожна з яких виконує специфічні завдання в межах загальної оборонної стратегії. Розуміння призначення та бойових можливостей цих підрозділів є критично важливим для ефективного управління і успішного виконання бойових завдань.

1. Призначення та бойові можливості підрозділів

ВІДДІЛЕННЯ

Призначення:

Відділення є найменшою тактичною одиницею у складі піхотних підрозділів. Зазвичай складається з 8-12 солдатів, очолюється сержантом або старшим сержантом.

Основне призначення відділення — виконання завдань на локальному рівні, зокрема патрулювання, охорона, спостереження, а також участь у локальних боях.

Бойові можливості:

Тактична гнучкість. Відділення може швидко адаптуватися до змінюваних умов бою, забезпечуючи мобільність і оперативність.

Сила вогню. Воно обладнане легким піхотним озброєнням, таким як автоматичні гвинтівки, кулемети, гранатомети, що дозволяє вести вогонь на близьких і середніх дистанціях.

Здатність до маневру. Завдяки невеликому розміру відділення може виконувати завдання в умовах міської та лісової місцевості, а також у складних тактичних ситуаціях.

ВЗВОД

Призначення:

Взвод складається з 3-4 відділень і зазвичай налічує від 30 до 40 осіб, очолюється лейтенантом або іншим молодшим офіцером.

Основне призначення взводу — виконання більш складних і обширних завдань, таких, як: атаки на укріплені позиції, штурм оборонних ліній, виконання завдань із забезпечення вогневої підтримки.

Бойові можливості:

Організованість. Взвод може діяти як самостійна бойова одиниця, забезпечуючи виконання завдань у складі менших тактичних груп.

Бойова підтримка. Оснащений піхотними і підтримуючими засобами, такими, як: важкі кулемети, протитанкові засоби та міномети.

Гнучкість і маневреність. Може здійснювати як наступальні, так і оборонні дії, адаптуючи свою тактику під конкретні умови бою.

РОТА

Призначення:

Рота складається з 3-4 взводів і налічує від 80 до 120 осіб під командуванням офіцера.

Основне призначення роти: виконання тактичних завдань на більш високому рівні, таких, як: забезпечення контролю над територією, проведення великих наступальних операцій або оборонних заходів.

Бойові можливості:

Масштабність. Рота може вести бої на значних ділянках фронту, забезпечуючи велику вогневу потужність і тактичну підтримку для підрозділів нижчого рівня.

Управління та координація. Може координувати дії кількох взводів, забезпечуючи інтеграцію їхніх бойових можливостей у загальний план операцій.

Багатофункціональність. Оснащена різними видами озброєння і техніки, що дозволяє їй адаптуватися до різних бойових завдань, включаючи штурм, оборону, патрулювання та інші.

БАТАЛЬЙОН

Призначення:

Батальйон складається з 3-5 рот і налічує від 300 до 1 000 осіб під командуванням підполковника або полковника.

Основне призначення батальйону — виконання комплексних тактичних завдань на великих територіях: захоплення і утримання значних ділянок фронту, проведення масштабних наступальних операцій, взаємодія з іншими батальйонами для досягнення стратегічних цілей.

Бойові можливості:

Велика бойова потужність. Батальйон має значну вогневу потужність завдяки наявності різних типів озброєння і техніки, включаючи артилерію, танки та інженерні засоби.

Командування і управління. Здатний ефективно управляти і координувати діяльність декількох рот, забезпечуючи виконання складних завдань і оперативних цілей.

Ресурси і підтримка. Батальйон має доступ до ресурсів і технічних засобів, необхідних для підтримки широкомасштабних операцій, включаючи медичні, логістичні та інженерні підрозділи.

Висновки

Призначення та бойові можливості військових підрозділів України формуються залежно від типу військ, їхніх завдань та ролі у загальній

оборонній стратегії. Кожен підрозділ має чітко визначені функції, оснащення та рівень підготовки для виконання бойових операцій.

Завдання на самостійну роботу:

1. Написати детальний опис кожного з підрозділів: взвод, рота, батальйон. Включіть інформацію про чисельність особового складу, структуру та командування.
2. Визначити основні завдання та функції кожного з цих підрозділів у складі Збройних сил.
3. Провести дослідження про історичні бойові операції, де використовувалися взводи, роти і батальйони. Які завдання виконували ці підрозділи і як їхні бойові можливості вплинули на результат операцій?

Додаткова література до опрацювання теми:

1. Закон України № 1933-ХІІ від 06.12.1991 р. «Про оборону України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
2. Закон України № 1934-ХІІ від 06.12.1991 «Про Збройні Сили України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
3. Указ президента України № 121/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/4860.html>
4. Офіційний сайт Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Національної гвардії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ngu.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/>.

Тема 2. Військові звання, знаки розрізнення

Заняття 1. Військові звання та знаки розрізнення військовослужбовців Збройних сил України. Старші та молодші за військовим званням.

Мета заняття:

- розглянути структуру та класифікацію військових звань у Збройних силах України, включаючи офіцерські, сержантські та рядові звання;
- вивчити роль військових звань і знаків розрізнення у забезпеченні дисципліни, управлінні підрозділами та підтримці морального духу військовослужбовців.

Навчальні та виховні цілі:

Забезпечити розуміння системи військових звань і знаків розрізнення:

- ознайомити з ієрархічною структурою військових звань у Збройних силах України, включаючи офіцерські, сержантські та рядові звання;
- вивчити різновиди знаків розрізнення (погони, медалі, відзнаки) та їхні функції у системі командування та управління;
- підкреслити значення військових звань і знаків розрізнення як частини національної ідентичності та військових традицій;
- виховати повагу до історії і традицій Збройних сил України, розуміння їхньої важливості для національної безпеки і незалежності.

Вступ

Військові звання є важливою складовою частиною будь-якої збройної сили, оскільки вони визначають структуру командування та управління, а також сприяють дисципліні та організації. В Україні військові звання мають своєрідну ієрархію, яка відображає відповідальність і рівень командування у Збройних силах України (ЗСУ). Розглянемо основні аспекти військових звань в Україні, їхній історичний контекст, класифікацію та сучасну практику.

Знаки розрізнення мають глибоке історичне коріння. Вони з'явилися ще в античні часи і використовувалися для вказання на статус і ранг осіб у військових і цивільних ієрархіях. У середньовіччі знаки розрізнення стали важливим елементом феодальних армій, де кольори, герби та інші символи відрізняли різні соціальні стани та військові чини.

1. Класифікація військових звань

Сучасна система військових звань України поділяється на три основні категорії: офіцерські, сержантські та рядові. Кожна з цих категорій має свою ієрархію та специфічні звання.

Офіцерські звання.

Склад

Молодший офіцерський склад:

- молодший лейтенант;
- лейтенант;
- старший лейтенант;
- капітан.

Старший офіцерський склад:

- майор;
- підполковник;
- полковник

Вищий офіцерський склад:

- бригадний генерал;
- генерал-майор;
- генерал-лейтенант;
- генерал

Сержантські звання:

- молодший сержант;

- сержант;
- старший сержант;
- головний сержант;
- штаб-сержант;
- майстер-сержант;
- старший майстер-сержант;
- головний майстер-сержант

Рядові звання:

- рекрут
- солдат
- старший солдат

2. Військові знаки розрізнення

Погони: Найбільш поширений вид знаків розрізнення у військових. Погони за призначенням поділяються на погони для парадної (парадно-вихідної), повсякденної, спеціальної повсякденної, польової форми одягу, а за способом кріплення - на погон-муфту та погон з текстильною застібкою.

Погон-муфту носять на пальтах зимових, куртках зимових, плащах демісезонних, кітелях, куртках, пуловерах, джемперах, сорочках.

Погони з текстильною застібкою носять на куртках демісезонних, предметах спеціального одягу, сорочці-поло повсякденній, предметах польової форми одягу.

На погонах військовослужбовців старшого та молодшого офіцерського складу відповідно до військового звання розміщуються знаки розрізнення «плетінка» та «зірка».

На погонах вищого офіцерського складу розміщуються знаки розрізнення «схрещені булави» та «зірка».

Зірки, стрічки, відзнаки: Зірки або стрічки можуть використовуватися для вказання на особливі досягнення або нагороди. Наприклад, у Збройних силах деяких країн зірки можуть означати відзнаки за заслуги.

Знаки розрізнення виконують кілька важливих функцій:

1. Ідентифікація: Вони дозволяють швидко визначити статус, ранг і роль особи в структурі. Це особливо важливо в умовах великої організації або військового конфлікту.

2. Дисципліна і порядок: Знаки розрізнення допомагають підтримувати дисципліну та чітке управління, забезпечуючи ясність у питаннях командування і підпорядкування.

3. Мотивація: Вони можуть слугувати як форма визнання та винагороди за досягнення, що сприяє підвищенню мотивації та лояльності.

3. Старші та молодші за військовим званням

Старші за військовим званням - це військовослужбовці, які мають вищі звання в ієрархії, ніж інші члени підрозділу або військової одиниці. Вони займають командні посади і несуть більшу відповідальність за управління підрозділами, виконання завдань та забезпечення дисципліни.

Молодші за військовим званням - це військовослужбовці з нижчими званнями, які виконують завдання і обов'язки під керівництвом старших за військовим званням. Вони зазвичай мають менше відповідальності за управління та командування, але відіграють важливу роль у виконанні оперативних завдань.

Взаємодія між старшими та молодшими за званням є критично важливою для ефективної роботи військових підрозділів. Основні аспекти взаємодії включають командування та контроль. Старші за званням забезпечують управління та контроль над молодшими, визначаючи завдання та надаючи вказівки.

Дисципліна і навчання.

Старші несуть відповідальність за підтримання дисципліни і проведення навчання молодших військовослужбовців.

Мотивація і підтримка.

Старші за званням повинні мотивувати та підтримувати молодших, сприяючи їх професійному росту та розвитку.

Взаємодія між старшими і молодшими військовослужбовцями безпосередньо впливає на ефективність роботи підрозділів. Чітке командування і контроль з боку старших забезпечує правильне виконання завдань і досягнення поставлених цілей.

Дисципліна в армії багато в чому залежить від авторитету старших за званням і їхньої здатності керувати молодшими. Ефективне управління, справедливе ставлення та підтримка морального духу сприяють збереженню дисципліни та єдності в підрозділі.

Старші за званням відповідають за професійне навчання молодших, що є важливим для їхнього розвитку і підвищення кваліфікації. Вони повинні передавати знання і навички, необхідні для виконання військових завдань.

Висновки

Військові звання та знаки розрізнення військовослужбовців Збройних сил України визначаються відповідно до їхнього статусу, посади та рівня відповідальності. Ця система ділиться на дві основні категорії: рядовий, сержантський склади та офіцерський склад. Усі військові звання мають свої знаки розрізнення, які носяться на погонах чи нагрудних знаках.

Завдання на самостійну роботу:

1. Оцінити роль військових звань і знаків розрізнення у забезпеченні командування і дисципліни у збройних силах.
2. Вивчити сучасні тенденції у вдосконаленні системи військових звань та знаків розрізнення в Україні.
3. Проаналізувати зміну військових звань у період з 2014 року по теперішній час.

Заняття 2. Порядок віддання військового вітання

Мета заняття:

- ознайомити з правильними технічними прийомами та рухами, що використовуються при виконанні військового вітання;
- зрозуміти символічне і практичне значення військового вітання як прояву поваги, дисципліни та професіоналізму.

Навчальні та виховні цілі:

- забезпечити усвідомлення символічного і практичного значення військового вітання як прояву поваги, дисципліни та командної єдності;
- донести до особового складу, як військове вітання сприяє підтриманню морального духу, дисципліни та взаємоповаги серед військовослужбовців;
- вивчити статuti, інструкції та документи, що визначають правильний порядок та форми військового вітання, різні типи вітання (залежно від часу доби, ситуації та військового звання).

Вступ

Військові історики пов'язують ритуал військового вітання з привітанням взагалі, коли чоловік, воїн або мисливець вітав своїх одноплемінників підняттям угору вільної від зброї руки. У середні віки цей ритуал став більш символічним і був притаманний суто воїнам: лицарі піднімали забрало обладунків, відкривали обличчя, щоб зустрічний міг їх упізнати. Робили це правою рукою на знак того, що не збираються починати бій. Жест засвідчував – «у моїй правиці немає зброї».

Підняття руки під час вітання замість того, щоб знімати капелюха, мало ще й практичне значення. Оскільки солдати підпалювали гніт мушкетів, то їхні руки завжди були в сажі. А знімати головний убір брудними руками означало зробити його засмальцьованим. Існує ще одна причина, чому військові припинили знімати головні убори один перед одним.

Наприклад, у США військові вітаються тільки за допомогою жестів. Американці виносять руку перед собою, ніби закриваючи очі від сонця, а долоня розвернута донизу. При цьому таке військове вітання можна використовувати тільки тоді, коли дві руки вільні. В італійській армії долоню виносять над козирком попереду. У польській армії вітання виконують не всією долонею, а тільки двома пальцями – вказівним і середнім. Проте не у всіх країнах військове вітання старших за званням – це обов'язок військовослужбовця. Наприклад, у сучасних підрозділах Армії оборони Ізраїлю віддання честі старшому за званням є обов'язковим лише під час проходження курсу молодого бійця, в інших випадках військове вітання є правом військовослужбовця.

1. Військове вітання

Військове вітання — це вияв взаємної поваги і згуртованості військовослужбовців. Усі військовослужбовці повинні під час зустрічі (обгону)

вітати один одного, додержуючись правил, визначених Стройовим статутом Збройних сил України. Підлеглі та молодші за військовим званням вітають першими, а за умови рівного становища першим вітається той, хто вважає себе більш вихованим і ввічливим. Військове вітання виконується чітко й бадьоро, з точним додержанням правил Стройового статуту та руху.

2. Віддання військового вітання без головного убору на місці

Для військового вітання на місці поза строем без головного убору за п'ять-шість кроків до начальника, старшого за військовим званням, повернутися в його бік, прийняти стройове положення й дивитися йому в обличчя, повертаючи голову вслід за ним.

3. Віддання військового вітання в головному уборі на місці

Якщо головний убір надітий, то, крім того, прикласти праву руку до головного убору так, щоб пальці були разом, долоня пряма, середній палець торкався нижнього краю головного убору (біля козирка), а лікоть був на лінії й висоті плеча. Під час повороту голови в бік начальника, старшого за військовим званням, положення руки залишається без зміни.

Після того, як начальник, старший за військовим званням, міне того, хто вітає, слід голову повернути прямо й опустити руку.

4. Віддання військового вітання без головного убору під час руху

Для військового вітання під час руху поза строем без головного убору за п'ять-шість кроків до начальника, старшого за військовим званням, одночасно з поставленням ноги припинити рух руками, повернути голову в його бік, одночасно продовжувати рух та дивитися йому в обличчя. Коли пройдете повз начальника, старшого за військовим званням, голову поверніть прямо і продовжуйте рух руками.

5. Віддання військового вітання у головному уборі під час руху

При надітому головному уборі разом із поставленням ноги на землю повернути голову й прикласти праву руку до головного убору, ліву руку тримати нерухомо біля стегна та проходити повз начальника, старшого за військовим званням, одночасно з поставленням лівої ноги на землю, голову повернути прямо, а праву руку опустити.

Для виконання військового вітання в строю під час руху за 10-15 кроків до начальника командир наказує: «Відділення (взвод, рота — СТРУНКО, рівняння — ПРАВОРУЧ (ЛІВОРУЧ)». За командою «Струнко» всі військовослужбовці переходять на стройовий крок, а за командою «Рівняння — праворуч (ліворуч)» одночасно повертають голову в бік начальника та припиняють рух руками або рукою.

На привітання начальника або під час оголошення подяки військовослужбовці відповідають гучно, чітко, одностайно. Під час руху всі військовослужбовці починають відповідати з поставленням лівої ноги на землю, вимовляючи слова на кожний крок залежно від звання командира. На вітання

начальника або старшого за військовим званням «Слава Україні» всі військовослужбовці, які перебувають у строю, відповідають: «Героям слава».

Висновки

Порядок віддання військового вітання у Збройних силах України регулюється Статутом внутрішньої служби ЗСУ. Військове вітання є важливим елементом дисципліни та поваги між військовослужбовцями.

Завдання на самостійну роботу:

1. Підготувати конспект або короткий виклад основних правил та вимог, що стосуються виконання військового вітання.
2. Переглянути відеоуроки або інструкції з техніки виконання військового вітання (можна знайти в інтернеті або на навчальних платформах), при цьому звернути увагу на основні рухи та позиції.
3. Виконати військове вітання відповідно до зазначених інструкцій і записати відео (до 1 хвилини), у якому продемонструвати правильну техніку виконання вітання.

Додаткова література для опрацювання теми:

1. Військові звання ЗСУ приведені до стандарту НАТО STANAG 2116 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mil.in.ua/uk/news/vijskovi-zvannya-zsu-pryvedeni-do-standartu-nato-st-anag-2116/>
2. Про Стройовий статут Збройних Сил України [Електронний ресурс] : Закон України від 24 березня 1999 року № 549-XIV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-14#Text>
3. Кодекс поведінки військовослужбовців Збройних сил України. Міноборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/Code_of_Conduct_for_Military_Personnel.pdf
4. Етичні норми поведінки військовослужбовців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ngu.com.ua/learn/humanitarian/etika.html>
5. Правила, норми і манери поведінки військовослужбовців і їх відповідність вимогам військових статутів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vyhovna-robota.blogspot.com/2010/05/blog-post_3714.html

Тема 3. Підходи до військового управління та планування

Заняття 1. Військовий процес ухвалення рішення та планування

Мета заняття:

ознайомити з ключовими аспектами військового процесу ухвалення рішення та планування; розвинути навички аналізу ситуацій, формулювання

цілей і стратегій; навчити застосовувати ефективні методи і техніки для ухвалення обґрунтованих рішень у військових умовах.

Навчальні та виховні цілі:

- ознайомити з ключовими принципами та етапами військового процесу ухвалення рішення та планування, включно з етапами аналізу ситуації, формулюванням цілей, розробкою стратегій і тактичних заходів;
- розвинути здібності до створення обґрунтованих планів дій на основі аналізу ситуації з огляду на стратегічні та тактичні компоненти, ресурси і логістичні аспекти;
- виховувати почуття відповідальності за ухвалені рішення та їх наслідки, сприяти розвитку лідерських якостей і вміння працювати в команді.

Вступ

Процес ухвалення рішень у військовій сфері є надзвичайно важливим для успішного виконання бойових завдань та досягнення стратегічних цілей. Однією з основних методологій, що застосовуються для структурованого і ефективного ухвалення рішень, є **Military Decision-Making Process (MDMP)** — військовий процес ухвалення рішень. Він забезпечує систематичний підхід до оцінки ситуації, розробки можливих варіантів рішень і вибору найбільш доцільного з них. MDMP є формалізованим процесом, що включає кілька ключових етапів. Вони забезпечують структурований підхід до розв'язання складних оперативних завдань. Основна мета MDMP — допомогти командуванню та штабам ухвалювати обґрунтовані і ефективні рішення в умовах невизначеності і обмежених ресурсів.

MDMP – це структурований підхід до вирішення військових завдань, який використовується у Збройних силах багатьох країн, зокрема в Україні для аналізу ситуацій та планування операцій. Цей процес допомагає командирам і їхнім підлеглим ухвалювати обґрунтовані та обдумані рішення в умовах невизначеності та стресу бойової обстановки.

Процес відповідає за спільне та паралельне планування, при якому вище розташований командний штаб постійно звертається до отримання даних і неперервно обмінюється інформацією стосовно майбутніх операцій з підлеглими одиницями, компонентами та підрозділами, що взаємодіють між собою. Ці організаційні частини надають підтримку в процесі планування бойових дій, видачі наказів та використанні інших засобів.

Військовий процес прийняття рішення (MDMP)

- I. Receipt of mission;
- II. Mission analysis;
- III. COA Development;
- IV. COA Analysis;

V. COA Comparison;
VI. COA Approval;
VII. Orders production (OPLAN/OPORD)

1. Отримання завдання;
2. аналіз завдання;
3. розробка варіантів дій;
4. аналіз варіантів дій;
5. порівняння варіантів дій;
6. вибір та затвердження найкращого варіанту дій;
7. розробка плану операції (операційного плану) або операційного наказу.

1. Отримання завдання.

(Receipt of mission) – командир аналізує поточну обстановку, збираючи інформацію про ворожі дії, місцевість, погодні умови, наявні ресурси та інше. Важливо зрозуміти всі аспекти ситуації перед тим, як ухвалювати рішення.

Метою цього етапу є:

- збір усіх учасників процесу планування;
- визначення кількості наявного часу для планування та підготовки;
- ознайомлення з попередньою інформацією;
- підготовка та попередній наказ.

На цьому етапі командир здійснює:

- початкові вказівки;
- початковий розподіл часу.

2. Аналіз завдання.

(Mission analysis) – на основі отриманого завдання визначаються попередні розпорядження.

Розвідка полю боя (IPB) - це системний підхід до оцінки противника:

- оцінка навколишнього середовища;
- оцінка впливу середовища на поле бою;
- оцінка сил противника;
- визначення варіантів дій противника.

На цьому етапі командир:

- формулює завдання;
- доводить початковий замисел;
- здійснює початкові вказівки з планування;
- доводить початкові CCIR (Commander's Critical Information Requirements – потреби (вимоги) командира щодо критичної інформації) і EEFI (Essential Elements of Friendly Information – важливі елементи дружньої інформації);
- робить прогнози.

3. Розробка варіантів дій

(COAs – варіанти бойових дій) – після аналізу завдання командир розглядає можливі варіанти дій, генерує різні сценарії, враховуючи ризики та ймовірні сценарії кожного з них.

Створення альтернатив: командир розробляє різні варіанти дій, які можуть привести до досягнення поставлених цілей. Кожен варіант дій - це різна послідовність дій та стратегія.

Розгляд можливих варіантів: кожен із альтернативних варіантів дій аналізують із урахуванням переваг та недоліків, ризиків та можливих наслідків. Враховують ресурси, доступні для виконання плану.

4. Аналіз варіантів дій

(COA Analysis) – командир аналізує кожний із сценаріїв, визначаючи їхні переваги та недоліки. Враховуються фактори, які можуть вплинути на успішність реалізації кожного плану. Іншими словами – це військове моделювання операції, під час якої дві сторони, використовуючи встановлені правила, дані, процедури, спрямовують зусилля на відтворення і відображення реальних або уявних ситуацій.

Аналіз ризиків: кожен із варіантів оцінюють на предмет можливих ризиків та вразливостей. Розглядають шанси успіху і можливі проблеми, які можуть виникнути в процесі реалізації кожного плану.

Вибір оптимального варіанту: після аналізу всіх варіантів дій командир обирає той, який виглядає найбільш ефективним та відповідає критеріям успіху.

5. Порівняння варіантів дій

(COA Comparison) – після аналізу варіантів дій командир обирає оптимальний варіант дій, який найбільш відповідає меті операції та ситуації в цілому.

6. Вибір і затвердження найкращого варіанту дій

(COA Approval) – обраний варіант дій деталізують у план, який включає послідовність кроків, розподіл завдань між підрозділами та ресурсами, часові рамки та інші важливі деталі.

На цьому етапі:

- командир обирає варіант дій, який має найбільшу кількість переваг;
- якщо командир модифікує або надає новий варіант дій, то штаб зобов'язаний проаналізувати його;
- якщо командир відкидає варіант дій, то штаб приступає до виконання аналізу завдання;
- командир вирішує, що він повинен пояснити, і дати додаткові вказівки за плануванням.

8. Розробка операційного плану (OPLAN) чи операційного наказу (OPORD)

Віддаючи наказ, командир і штаб мають бути впевнені, що одержувачі наказу розуміють:

- що, коли і чому вони повинні робити;
- які ресурси доступні;
- наказ для всіх, кого стосується, повинен бути відданий вчасно.

Значення MDMР у військових операціях

MDMP є надзвичайно важливим для успішного управління військовими операціями. Цей процес дозволяє забезпечити:

- систематичний підхід: забезпечує чітку і структуровану процедуру для ухвалення рішень;
- аналіз і оцінку: допомагає виявити можливі ризики та можливості, що дозволяє зменшити невизначеність;
- ефективне управління ресурсами: дозволяє оптимально використовувати наявні ресурси і забезпечити координацію дій;
- гнучкість і адаптивність: дозволяє швидко реагувати на зміни в оперативній обстановці і коригувати план у разі потреби.

Висновки

Військовий процес ухвалення рішення та планування є основою ефективного управління підрозділами та виконання бойових завдань. Він базується на стандартизованих методах аналізу ситуації, визначенні завдань і розробці планів дій. Цей процес забезпечує узгодженість, оперативність і ефективність управління.

Завдання на самостійну роботу:

Виберіть відомий військовий конфлікт або операцію і детально опишіть ситуацію на момент ухвалення ключового рішення. Проведіть аналіз рішень, які були ухвалені в обраній операції. Оцініть їхню ефективність та наслідки. Які альтернативи могли б бути розглянуті?

Заняття 2. Оборонне планування в Україні

Мета заняття:

- ознайомити з процесом оборонного планування в Україні;
- розглянути основні принципи, документи та стратегії, що формують національну оборонну політику;
- розвинути навички аналізу національної безпекової ситуації, розробки та реалізації оборонних планів, а також оцінки ефективності оборонних заходів.

Навчальні та виховні цілі:

- розвинути навички розробки та реалізації ефективних оборонних планів, разом з оцінкою ресурсів, розробкою тактичних заходів;
- ознайомити з основними поняттями та принципами оборонного планування в Україні, разом з його оперативними та тактичними аспектами;

- виховувати почуття відповідальності стосовно національної безпеки та оборони, підкреслюючи важливість якісного та своєчасного планування для забезпечення безпеки країни.

Вступ

Сьогодні у розвинених країнах та в міждержавних інтеграційних об'єднаннях, насамперед в НАТО, усе більшого поширення набуває оборонне планування на основі спроможностей (ОПОС). В Україні цей підхід широко використовується з 2017 р. , оскільки *незворотність* європейського та *євроатлантичного* курсу України, передбачена преамбулою Конституції України. У затвердженій Стратегії національної безпеки України задекларовано, що для зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в цій організації Україна планує: досягти в максимально стислі строки достатньої сумісності Збройних сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу; суттєво активізувати реформи, які необхідно впровадити з метою досягнення відповідності критеріям членства в НАТО. Впровадження ОПОС є однією зі складових відповідних реформ.

Цей Порядок визначає послідовність дій під час організації процесу та виконання процедур оборонного планування в силах оборони.

Оборонне планування здійснюється з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, їх спроможностей, озброєння та військової техніки, інфраструктури, підготовки військ.

1. Основні завдання оборонного планування

Визначення цілей та основних завдань реалізації державної політики з питань національної безпеки і оборони у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва, пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони на основі оцінки безпекового середовища, з урахуванням актуальних і потенційних викликів та загроз національній безпеці України у воєнній сфері, демографічних та фінансово-економічних можливостей держави.

Оцінка здатності сил оборони до виконання завдань з оборони України (огляд потенціалу за функціональними групами спроможностей в Міноборони, Збройних силах та інших складових сил оборони щодо виконання завдань за ймовірними сценаріями виникнення та розвитку кризових ситуацій воєнного характеру на довгострокову перспективу), а також результатів виконання заходів розвитку за попередній період.

Оцінювання спроможностей в Міноборони, Збройних силах, а також в інших військових формуваннях, правоохоронних та розвідувальних органах, органах спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які відповідно до законів України покладено функції із забезпечення оборони держави (далі - інші складові сил оборони).

Визначення переліку необхідних спроможностей складових сил оборони, які відповідатимуть потребам сил оборони (вимоги до системи об'єднаного

керівництва силами оборони та військового управління у Збройних силах, структури, чисельності особового складу, кількісних та якісних показників озброєння та військової техніки, інших видів матеріально-технічних засобів, військової інфраструктури, підготовленості особового складу сил оборони) з урахуванням ресурсних можливостей держави.

Визначення переліку надлишкових спроможностей.

Формування потреби у ресурсному забезпеченні для розвитку спроможностей складових сил оборони.

Управління ризиками.

Розроблення програм і планів досягнення визначених спроможностей.

Моніторинг і контроль досягнення цілей, завдань та реалізації програм і планів досягнення визначених спроможностей.

2. Процес оборонного планування включає:

Планування спроможностей

Огляд спроможностей за функціональними групами спроможностей в складових Сил оборони передбачає визначення (уточнення) переліку наявних та необхідних спроможностей, формування переліку критичних спроможностей, розроблення (уточнення, внесення змін до) Каталогу спроможностей Сил оборони та функціональних груп спроможностей з визначенням розподілу відповідальності за їх підтримання та планування розвитку.

Завданнями огляду спроможностей є:

- уточнення складу та змісту функціональних груп спроможностей;
- уточнення переліку наявних та необхідних спроможностей складових Сил оборони (спільних оборонних спроможностей), а також вимог до них;
- формування переліку критичних спроможностей складових Сил оборони;
- уточнення (формування) Каталогу спроможностей Сил оборони;
- оцінка результатів досягнення вимог до спроможностей складових Сил оборони.

Програмування розвитку спроможностей

Програмування розвитку спроможностей на середньострокову перспективу (за результатами оборонного огляду та огляду спроможностей) полягає у деталізації завдань та заходів, спрямованих на досягнення цілей та очікуваних результатів розвитку складових сил оборони.

Програмування розвитку спроможностей передбачає розроблення:

- державних цільових програм, спрямованих на розв'язання проблем забезпечення оборони держави та розвиток складових сил оборони, зокрема їх оснащення сучасним озброєнням і військовою технікою, створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів, реалізацію інших заходів з посилення обороноздатності держави (далі - державні цільові оборонні програми);
- комплексів програм (проектів), спрямованих на створення нових, розвиток існуючих та позбавлення від надлишкових спроможностей Міноборони, Збройних сил та інших складових сил оборони.

Розроблення державних цільових оборонних програм і комплексів програм (проектів) розвитку спроможностей передбачає застосування підходу щодо матеріальних і нематеріальних рішень, спрямованих на досягнення вимог, встановлених для спроможностей, з урахуванням встановлених недоліків (прогалин) в наявних спроможностях. Матеріальні і нематеріальні рішення включають:

- стратегічний вплив (у разі реалізації) як засіб реагування на виклики та усунення недоліків (прогалин) у спроможностях або зменшення їх впливу;
- відповідність встановленим цілям, завданням та очікуваним результатам розвитку складових сил оборони;
- обмеження (ресурсні, технологічні тощо);
- реалістичність (досяжність), яка полягає у можливостях складових сил оборони здійснити ресурсне забезпечення та впровадження;
- критерії для вимірювання досягнень визначених цілей в межах необхідних часових рамок.

Бюджетування та управління ресурсами

Бюджетування та управління ресурсами спрямоване на забезпечення виконання завдань реалізації державної політики в сфері оборони на короткострокову перспективу з урахуванням процедур і термінів бюджетного процесу в Україні.

Бюджетування та управління ресурсами передбачає розроблення:

- орієнтовних планів та планів утримання і розвитку складових сил оборони;
- планів утримання та розвитку видів, окремих родів військ (сил) (далі - плани утримання та розвитку видів);
- основних показників здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями (на трирічний період);
- підготовку бюджетних запитів та формування кошторисів Міноборони та інших складових сил оборони.

Виконання програм і планів

Виконання програм і планів включає:

- управління програмами (проектами) розвитку спроможностей;
- проведення оцінювань спроможностей;
- моніторинг і контроль виконання заходів оборонного планування;
- управління ризиками;
- звітування про виконання програм і планів.

Управління програмами (проектами) розвитку спроможностей (далі - управління програмами (проектами)) — проектна діяльність з розроблення, виконання, моніторингу та управління програмами та окремими проектами для створення нових, розвитку існуючих та позбавлення від надлишкових спроможностей.

3. Види оборонного планування

Довгострокове оборонне планування здійснюється з метою визначення (уточнення) засад державної політики у сфері оборони та створення нормативно-правової бази для середньострокового і короткострокового оборонного планування.

Довгострокові плани (державні програми) у сфері оборони складаються строком на 12 років.

Середньострокове оборонне планування здійснюється з метою визначення комплексу заходів організаційно-технічного і соціально-економічного характеру, що забезпечують підтримання необхідного рівня обороноздатності держави на плановий період.

Середньострокові плани (державні програми) у сфері оборони складаються строком на 6 років.

Короткострокове оборонне планування передбачає щорічну розробку планів утримання та розвитку Збройних сил України та інших військових формувань на два роки, в яких деталізуються та конкретизуються і у разі потреби коригуються у встановленому порядку державні програми розвитку Збройних сил України та інших військових формувань.

Висновки

Оборонне планування в Україні — це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення обороноздатності держави, її підготовки до відбиття збройної агресії та забезпечення національної безпеки. Воно здійснюється відповідно до Конституції України, Закону України «Про оборону» та інших нормативно-правових актів.

Завдання на самостійну роботу:

Вибрати одну сучасну загрозу або виклик для національної безпеки України (наприклад, гібридні війни, кіберзагрози, тероризм) і зробити аналіз цієї загрози обсягом до 1 сторінки, розглядаючи її вплив на оборонне планування та можливі заходи для нейтралізації загрози.

Заняття 3. Строби та їх елементи. Управління строями

Мета заняття:

- навчити принципам управління строями, разом з відданням наказів, комунікацією і координацією дій;
- оцінити важливість командування, чіткої комунікації і оперативності в управлінні підрозділом;
- ознайомити з елементами та принципами управління строями.

Навчальні та виховні цілі:

- виховати почуття дисципліни та організованості, що є важливими для успішного виконання завдань у строю;

- сприяти розвитку навичок командної роботи та координації, необхідних для ефективного управління строями.

Вступ

Строї — невід’ємна частина військового життя, що має значення в організації та управлінні військовими підрозділами. Вони забезпечують не тільки дисципліну та порядок, але й ефективну координацію під час виконання різних завдань. Управління строями є критично важливим для забезпечення ефективності бойових дій і виконання командних наказів. Розглянемо різні типи строїв, їх елементи та принципи управління.

1. Строї та їх елементи

Стрій — визначене Стройовим статутом Збройних сил України (далі - Статут) розміщення військовослужбовців, підрозділів і частин для їх спільних дій у пішому порядку та/або на машинах.

Шеренга — стрій, у якому військовослужбовці розміщені один біля одного на одній лінії.

Лінія машин — стрій, у якому машини розміщені на одній лінії одна біля одної.

Фланг — правий (лівий) край строю. Під час поворотів строю назви флангів не змінюються.

Фронт — бік строю, до якого військовослужбовці повернені обличчям, а машини — фронтальною частиною.

Тильний бік строю — бік, протилежний фронту.

Інтервал — відстань по фронту між військовослужбовцями (машинами), підрозділами та частинами.

Дистанція — відстань у глибину між військовослужбовцями (машинами), підрозділами та частинами.

Ширина строю — відстань між флангами.

Глибина строю — відстань від першої шеренги (військовослужбовця, що стоїть попереду) до останньої шеренги (військовослужбовця, що стоїть позаду), а під час дій на машинах — відстань від першої лінії машин (машини, що стоять попереду) до останньої лінії машин (машини, що стоять позаду).

Двошеренговий стрій — стрій, у якому військовослужбовці однієї шеренги розміщені за військовослужбовцями іншої шеренги на відстані одного кроку (втягнутої руки, покладеної долонею на плече військовослужбовця, що стоїть попереду). Шеренги поділяються на першу та другу. Після повороту строю назви шеренг не змінюються.

Ряд — два військовослужбовці, що стоять у двошеренговому строю один за одним. Якщо за військовослужбовцем першої шеренги не стоїть військовослужбовець другої шеренги, такий ряд називається неповним; останній ряд завжди має бути повним. Після повороту двошеренгового строю кругом, військовослужбовець неповного ряду самостійно стає у першу шеренгу.

Одношеренговий (шеренга) і двошеренговий строї можуть бути зімкнутими або розімкнутими. У зімкнутому строю військовослужбовці в шеренгах розміщені по фронту один від одного з інтервалами на ширину долоні між ліктями. У розімкнутому строю військовослужбовці в шеренгах розміщені по фронту один від одного з інтервалами на один крок або з інтервалами, які визначає командир.

Колона — стрій, у якому військовослужбовці або підрозділи (машини) розміщені один (одна) за одним (одною) на дистанціях, установлених цим Статутом або командиром. Колони можуть бути вишикувані по одному, по два, по три, по чотири та більше військовослужбовців.

Колони застосовуються для шикування військовослужбовців, підрозділів і частин у розгорнутий або похідний стрій.

Розгорнутий стрій — стрій, у якому військовослужбовці, підрозділи (машини) вишикувані на одній лінії по фронту в одношеренговому чи двошеренговому строю (в лінію машин) або в лінію колон з інтервалами, встановленими цим Статутом або командиром. Розгорнутий стрій застосовується для проведення перевірок, розподілу, оглядів, парадів, а також в інших необхідних випадках.

Похідний стрій — стрій, у якому підрозділ вишикуваний у колону або підрозділи в колонах вишикувані один за одним на дистанціях, установлених цим Статутом або командиром. Похідний стрій застосовується для пересування підрозділів, проходження урочистим маршем або з піснею та в інших необхідних випадках.

Напрямний — військовослужбовець (підрозділ, машина), що рухається на чолі строю у визначеному напрямку. За напрямним має переміщуватися решта військовослужбовців (підрозділів, машин). Замикаючий — військовослужбовець (підрозділ, машина), який рухається останнім у колоні. Лінійний — військовослужбовець, призначений для позначення лінії шикування підрозділів і частин, а також лінії проходження урочистим маршем.

Управління строєм здійснюється командами та розпорядженнями, які подає командир голосом, сигналами та особистим прикладом і які передаються за допомогою технічних і рухових засобів.

2. Управління строями

Управління строями є важливою частиною командування військовими підрозділами разом з такими складовими:

- планування та організація строїв перед проведенням маршів, бойових дій або церемоній. Це також і визначення необхідного формату, розміщення особового складу, та забезпечення готовності техніки;
- командування та контроль під час виконання строїв, що передбачає чітке і злагоджене управління, а також коригування дій у разі необхідності. Командир повинен чітко комунікувати з особовим складом і здійснювати контроль за виконанням наказів;
- регулярне навчання і тренування особового складу для забезпечення точності і дисципліни під час виконання строїв, разом з вправами з марширування, маневрування та виконання бойових завдань у строях.

Команди поділяються на підготовчу та виконавчу, проте можуть бути лише виконавчі.

Підготовча команда подається чітко (виразно), гучно і протяжно, щоб військовослужбовці зрозуміли, яких дій вимагає від них командир. За підготовчою командою військовослужбовці, які перебувають у строю, приймають стройове положення, під час руху переходять на стройовий крок, а поза строєм повертаються в бік начальника й приймають стройове положення.

Виконавча команда (далі друкується великими літерами) подається після паузи гучно, уривчасто і чітко. Така команда здійснюється негайно і точно. З метою привернути увагу підрозділу або окремого військовослужбовця в підготовчій команді, у разі потреби, називається підрозділ або військове звання військовослужбовця. Наприклад: "Взвод (3-й взвод) - **СТІЙ**"; "Рядовий Левченко, **кру-ГОМ**", **право-РУЧ**, **кругом-РУШ**.

Висновки

Строї та їх елементи є важливою частиною військової дисципліни та організації, що забезпечують злагодженість дій підрозділів під час виконання завдань. Управління строями регламентується Статутом стройової служби Збройних сил України.

Завдання на самостійну роботу:

- розглянути основні елементи строїв, такі як відстань між особами, інтервали між ланками, розташування командирів;
- описати свої дії в якості командира роти, якому потрібно пошикувати підрозділ.

Додаткова література до опрацювання теми:

1. «Процес прийняття рішень під час бойових дій» Посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/content/books/process0808.pdf>
2. Військовий процес прийняття рішення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.psdinfo.pro/post8F-mdmp-military-decision-making-process>
3. Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII «Про національну безпеку України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-VIII#Text>
4. Наказ МОУ від 22.12.2020 №484 «Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/484_nm.pdf

5. Оборонне планування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / Поляков С.Ю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-3-1/21.pdf>
6. Закон України від 24.03.1999 р. № 549-XIV «Про Стрйовий статут Збройних Сил України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-14#Text>

Тема 4: Військове лідерство

Заняття 1: Загальні положення та мета доктрини розвитку лідерства у Збройних Силах України.

Мета заняття:

Розкрити основні принципи та цілі доктрини розвитку лідерства у Збройних Силах України. Це включає вивчення загальних положень, що визначають стратегію розвитку лідерських якостей серед військовослужбовців, а також розуміння того, як ця доктрина сприяє підвищенню ефективності військових підрозділів та забезпеченню національної безпеки.

Навчальні та виховні цілі:

- ознайомити з основними цілями та завданнями, які ставить перед собою доктрина розвитку лідерства;
- проаналізувати, як реалізація доктрини вплине на покращення командної роботи, управлінських навичок і загальної ефективності військових підрозділів;
- сформувані у ліцеїстів розуміння важливості лідерських якостей для успішного виконання завдань у військових умовах.

Вступ

Незалежно від особливостей історичного розвитку, лідерство залишається душею армії, її ціннісною основою. Набутий бойовий досвід військовослужбовців ЗС України переконливо демонструє необхідність теоретичного осмислення та практичного впровадження у підготовці і застосуванні військ (сил) притаманної національним бойовим традиціям ціннісної основи військового лідерства, яка відображає систему поглядів, керівні принципи, умови і шляхи досягнення його мети.

Головними умовами успішного здійснення військового лідерства є формування професійних навичок, особистої гідності, колективної взаємоповаги, дотримання засад воїнської культури, створення позитивної морально-психологічної атмосфери у військовому середовищі, показ прикладів солідарної підтримки і побратимства, стійкої мотивації щодо досягнення поставленої мети, проявлення відкритості та щирості у взаємовідносинах на основі налагодження внутрішніх комунікацій.

1. Доктрина розвитку військового лідерства у ЗС України

Доктрина розвитку військового лідерства у ЗС України (далі – Доктрина) – це нормативний документ, що відображає систему поглядів на процес, роль, місце та завдання військових організаційних структур у сфері військового лідерства.

Ця Доктрина надає рекомендації із загальних питань розвитку військового лідерства, підготовки особового складу до безпосереднього його здійснення: структурним підрозділам (посадовим особам) Генерального штабу ЗС України, органам військового управління, безпосередньо підпорядкованим Головнокомандувачу ЗС України, командувань видів (родів) військ (сил) ЗС України, які відповідають за загальну організацію впровадження положень військового лідерства у ЗС України, супроводження окремих напрямків; начальникам ВВНЗ, ВНП ЗВО, військових ліцеїв та навчальних військових частин, які формують основи військового лідерства в особистості; командувачам (командирам, начальникам), органам військового управління (структурним підрозділам), установам (організаціям), які впроваджують положення військового лідерства у повсякденну та бойову діяльність

2. Мета Доктрини

Визначити систему уніфікованих ідей, світоглядних сенсів, професійних вимог, переконань, поглядів і принципів, основні ціннісні засади становлення, розвитку і утвердження ідентичності українського військового лідера. Доктрина має на меті закласти стандарт формування лідерської компетентності та забезпечити практичні механізми її реалізації на різних рівнях соціальної взаємодії у процесі виконання визначених навчальних, службових і бойових завдань.

3. Підґрунтя Доктрини

- Результати аналізу чинної нормативно-правової бази сил оборони України.
- Пріоритетність впровадження стандартів держав – членів НАТО у сфері розвитку доктринальних документів.
- Досвід об'єднаного застосування сил і засобів складових сил оборони і безпеки, набутому під час проведення антитерористичної операції на сході України, операції об'єднаних сил.
- Системний підхід до процесу розроблення, уточнення та впровадження військової доктрини.

4. Завдання Доктрини

- Систематизувати ідеї, світоглядні сенси, переконання, погляди й принципи військового лідерства.
- Визначити та розкрити сутність засадничих лідерських цінностей у ЗС України.
- Надати чітку характеристику ідентичності лідера в українському війську.

- Обґрунтувати принципи лідерства військовослужбовців, що сприятиме імплементації «Воїнського етосу» – узагальненої характеристики культури національної військової спільноти, вираженої в системі її домінуючих цінностей і норм поведінки – у процес бойової, національно-патріотичної, психологічної підготовки і духовної підтримки військовослужбовців ЗС України у відповідності до національних, історичних, бойових, корпоративних традицій різних видів та родів військ.
- Ідентифікувати основні лідерські чесноти військовослужбовців.

Висновки

Доктрина розвитку лідерства у Збройних Силах України є стратегічним документом, який визначає ключові положення, мету й принципи формування та розвитку лідерських якостей у військовослужбовців. Її впровадження спрямоване на зміцнення управлінського потенціалу ЗСУ, забезпечення ефективності командування та мотивації особового складу.

Завдання на самостійну роботу:

- визначити та проаналізувати основні цілі, які ставить перед собою доктрина розвитку лідерства;
- ознайомитися з текстом «Доктрина розвитку лідерства у Збройних Силах України» та іншими відповідними джерелами;
- підготувати короткий огляд основних положень доктрини (обсяг - до 1 сторінки).

Заняття 2: Сутність військового лідерства

Мета заняття:

Надати розуміння основних аспектів військового лідерства, проаналізувати його сутності та роль у системі управління військовими підрозділами.

Навчальні та виховні цілі:

- розглянути основні функції й обов'язки військового лідера, його вплив на підлеглих і команду;
- визначити та проаналізувати ключові особистісні якості та навички, необхідні для ефективного військового лідерства;
- сформулювати розуміння важливості особистої відповідальності та дотримання високих стандартів професіоналізму у військовій службі;
- сприяти вихованню високої моральності, дотриманню етичних норм поведінки, відповідно до стандартів військової служби.

Вступ

Військовий лідер – це авторитетний військовослужбовець, якому група інших військовослужбовців за будь-яких обставин надає право приймати

важливі рішення, що відповідають загальним національним інтересам оборони держави і визначають напрям та характер їх діяльності. Він здатний забезпечити успішне виконання завдань, згуртувати особовий склад для злагодженої роботи, максимально задовольняти індивідуальні потреби військовослужбовців і вести їх до мети та подальшого вдосконалення професійних навичок.

Сутність військового лідерства розкривається у процесі впливу на особовий склад через:

- чіткого формулювання мети;
- визначення способів її досягнення;
- застосування ефективних методів внутрішньої комунікації;
- мотивації до дії під час підготовки і виконання поставлених завдань;
- розвиток бойових спроможностей;
- інтегрального розвитку і згуртування особового складу

1. Мета військового лідерства

Мета військового лідерства на будь-якому рівні управління полягає у фаховому виконанні військовослужбовцями свого обов'язку і поставлених завдань щодо оборони України.

Для успішного досягнення мети військовий лідер повинен:

- формувати позитивний морально-психологічний клімат і здійснювати ефективний вплив на особовий склад;
- формувати мету (ціль) та визначати шляхи її досягнення;
- застосовувати ефективні способи внутрішньої комунікації;
- мотивувати та надихати особовий склад своїм прикладом до прийняття рішень і дій під час підготовки і виконання завдань за призначенням;
- удосконалювати індивідуальну і колективну бойові спроможності;
- забезпечити інтегральний розвиток, командотворення і згуртування особового складу;
- утверджувати відданість військовослужбовців національним традиціям воїнського етносу;
- сприяти особистій та командній (колективній) відповідності міжнародним принципам військового лідерства;
- задовольняти індивідуальні потреби особового складу в розвитку і самовдосконаленні.

2. Місія військового лідера

Місія військового лідера Збройних Сил України будь-якого рівня військового управління: **“Бути. Знати. Вести”**.

“Бути”. Військове лідерство – це, перш за все, повсякденна демонстрація тих цінностей і принципів, які складають характер військового лідера.

“Знати”. Сукупність знань, навичок і вмінь, цінностей і рис характеру, отриманого попереднього досвіду – це професійна компетентність військового лідера у всьому: від професійних знань, навичок та вмінь до порядку прийняття рішень і вмінь командувати.

“Вести”. Характеру та знань, хоча вони надзвичайно необхідні, для військового лідерства недостатньо. Військовий лідер не зможе бути ефективним, не зможе взагалі бути лідером, доки не застосує те, що знає і вміє, на практиці, до тих пір, поки не буде діяти і виконувати те, що повинний

3. Цінності військового лідера

Цінності військового лідера – це критерії прийняття особистих рішень, внутрішні вимоги, стимули, мотиви поведінки і прояву культури військовослужбовця у суспільстві та при виконанні професійних обов’язків, що характеризують цілісність і гармонійність його особистості, її активність у досягненні самореалізації, самовдосконалення, духовного і творчого саморозвитку у військовому середовищі, що надає можливість оцінювати дійсність та орієнтуватися в ній.

4. Основними цінностями військовослужбовців ЗС України є

Чесць військового лідера визначається його здатністю керуватися в особистому житті та при виконанні військового обов’язку загальнолюдськими принципами, моральними та етичними нормами, цінностями ЗС України, ставити вимоги військової служби та інтереси підлеглих понад власні амбіції. При прийнятті складних рішень військовий лідер діє відповідно до засадничих принципів професійної етики, воїнського етосу та духовної спадщини українського війська. Честь гартує силу волі та визначає поведінку військового лідера. В особливий спосіб вона проявляється у твердій рішучості військовослужбовця суворо дотримуватися ідеалів Військової присяги та не зраджувати їм за будь-яких обставин. Відповідальне ставлення до воїнської честі вимагає від військового лідера поваги, справедливого та неупередженого ставлення до бойових побратимів, особливого вшанування пам’яті полеглих військовослужбовців. Вірна та віддана служба українському народові – найвищий прояв честі військовослужбовця ЗС України. Відвага – основна цінність воїна. Вона не дозволяє зовнішнім і внутрішнім перешкодам зупинити його на шляху до виконання визначеного завдання. Відвага – це не відсутність страху, а здатність рухатися всупереч страхам і сумнівам, коли цього вимагає наказ і воїнська честь.

Відвага військовослужбовця – це плід безумовної довіри тим, хто завжди поруч, навіть у найважчі миті бойової обстановки, хто ніколи не підведе і не залишить. Вона гартує дух військового лідера, набуваючи форм фізичної витривалості, розумової ясності та емоційної стійкості. Відвага дозволяє військовому лідеру невтомно рухатися шляхом особистого вдосконалення та є неминучою передумовою здобуття авторитету та довіри підлеглих. Відданість проявляється у незламній рішучості продовжувати шлях навіть тоді, коли інші зупинилися. Військова служба сповнена труднощів і вимагає відповідної особистої готовності до їх подолання.

Відданість – це розумова та емоційна рішучість не піддаватися труднощам, не лякатися викликів, не зупинятися навіть тоді, коли з виду зникає сам обрій. Відданість військовому обов’язку та власному званню, відданість

бойовим побратимам та спільній боротьбі, відданість Україні та рідному народові дозволяють виконати наказ, досягнути перемоги над собою, над життєвими викликами, над противником. Військовий лідер цілковито відданий своїй службі, він стає одним цілим із тим, що робить – втіленням постійної та відданої боротьби. Його невтомна праця над собою та стремління до вершин дозволяють йому стати прикладом для підлеглих. Військовий лідер виконує громадянський обов'язок на службі Українському народові і присягає тільки йому. Він відданий захисник Української держави. Усі його перемоги для України.

Братерство стає вирішальною цінністю для формування ефективної боєздатної команди. Тут проявляється здатність лідера брати на себе відповідальність за власний підрозділ та допомагати підлеглим плекати в команді культуру взаємної допомоги та підтримки в умовах повсякденної військової служби та в бою. Кожен військовослужбовець покликаний бути професіоналом та відважним захисником держави, проте перемога – це завжди досягнення команди, результат спільної відповідальності, відданої жертвовності та злагодженості в діях.

Висновки

Отже, військове лідерство — це здатність командира чи керівника впливати на підлеглих, спрямовувати їхні дії на досягнення поставлених завдань, підтримуючи високу мотивацію, дисципліну і бойовий дух. Воно базується на професіоналізмі, особистому прикладі, довірі та взаємоповазі між командиром і підлеглими.

Завдання на самостійну роботу:

1. Визначити і проаналізувати ключові особистісні якості, які повинні бути у військового лідера (наприклад, стратегічне мислення, здатність до прийняття рішень, комунікабельність).
2. Написати есе (до 1 сторінки), в якому розглянути:
 - які лідерські якості є найважливішими для військових лідерів;
 - як ці якості впливають на взаємодію з підлеглими та виконання завдань;
 - способи розвитку і вдосконалення цих якостей.

Заняття 3: Підготовка військового лідера

Мета заняття:

- ознайомити з основами військового лідерства, включаючи теоретичні моделі та концепції, що визначають ефективність командування та управління;

- формувати та вдосконалювати ключові особистісні якості військового лідера, такі як рішучість, відповідальність, етичність і здатність до самовдосконалення.

Навчальні та виховні цілі:

- розглянути основні функції та обов'язки військового лідера, його вплив на підлеглих і команду;
- визначити і проаналізувати ключові особистісні якості та навички, необхідні для ефективного військового лідерства;
- сприяти вихованню розуміння важливості особистої відповідальності та високих стандартів професіоналізму у військовій службі;
- сприяти високій моральності та етичні норми поведінки, відповідно до стандартів військової служби.

Вступ

Підготовка військового лідера починається з розуміння основних принципів лідерства. Військове лідерство визначається як здатність управляти, мотивувати та вести підлеглих до досягнення поставлених цілей у складних і стресових умовах.

1. Основи підготовки військового лідера

Приклад особистого лідерства: Військовий лідер повинен демонструвати високий рівень дисципліни, професіоналізму та моральної стійкості. Власний приклад є важливим для формування довіри і авторитету серед підлеглих.

Стратегічне мислення: Здатність передбачати і планувати дії у довгостроковій перспективі є критично важливою для ефективного лідерства.

Комунікаційні навички: Ефективне спілкування з підлеглими та колегами, здатність слухати і надавати зрозумілі інструкції є основою успішного управління.

2. Навчання та професійний розвиток

Підготовка військового лідера включає як теоретичне навчання, так і практичну підготовку, зокрема:

Теоретичне навчання: Включає вивчення основ військової науки, тактики, стратегії та історії військових конфліктів. Важливо також ознайомлення з психологічними аспектами управління та лідерства.

Практична підготовка: Передбачає тренування на полігонах, участь у навчальних маневрах, військових навчаннях і бойових умовах. Практична підготовка допомагає перевірити отримані знання і навички в реальних ситуаціях.

3. Розвиток особистісних якостей

Підготовка військового лідера також фокусується на розвитку таких особистісних якостей:

Рішучість та стійкість: Військовий лідер повинен бути готовий приймати важкі рішення в умовах стресу і невизначеності, зберігаючи при цьому спокій та концентрацію.

Емпатія та підтримка: Важливо вміти розуміти і підтримувати підлеглих, що сприяє створенню позитивного морального клімату в підрозділі.
Методи та інструменти підготовки

Курси і тренінги. Спеціалізовані курси та тренінги з лідерства, стратегії та тактики є важливими елементами підготовки. Вони надають можливість для теоретичного навчання та практичного застосування навичок у контрольованому середовищі.

Ще однією важливою умовою виконання (прийняття) лідерської ролі є мотивація до лідерства. Дана умова найменш залежна від зовнішніх чинників (впливів), оскільки пов'язана з особистими прагненнями, життєвими сенсами самої людини. Відсутність мотивації неможливо компенсувати фаховою чи соціально-емоційною готовністю.

На сьогодні у психології відсутні надійні ефективні техніки формування мотивів поведінки людей. Здебільшого використовуються маніпулятивні прийоми, які дають ефект, але часто не дуже стійкий і тривалий. Розвиток у юнаків здатності до виконання лідерської ролі має розглядатись як самостійний напрямок роботи, що потребує відповідної організації та кадрового забезпечення. Звідси, слід говорити про готовність фахівців, які працюють з ними, взяти на себе реалізацію даного завдання. Лідером групи може стати тільки той, хто здатний привести групу до вирішення тих чи інших групових ситуацій, проблем, завдань, хто несе в собі найбільш важливі для цієї групи особистісні риси, хто несе в собі і розділяє ті цінності, які притаманні групі.

Лідер – це ніби дзеркало групи, лідер з'являється в даній конкретній групі, яка група – такий і лідер. Людина, яка є лідером в одній групі, зовсім не обов'язково стане знову лідером в іншій групі (група інша, інші цінності, інші очікування і вимоги до лідера). Можна вважати керівника успішним, якщо він змусив підлеглого виконати наказ, але ефективним його можна вважати тільки в тому випадку, якщо йому вдалося створити умови, за яких підлеглий усвідомлено й із задоволенням вирішує поставлені перед ним задачі. Для забезпечення ефективності йому необхідно паралельно розвиватися, як лідеру. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки емпіричних методів і критеріїв діагностики лідерського потенціалу, а також навчаючих та розвиваючих процедур (тренінги, ділові ігри і ін.), які б сприяли розвитку лідерських якостей особистості. На сьогодні соціально-психологічна технологія розвитку лідерських якостей особистості включає:

- надання теоретичних знань відносно даної проблеми;

- соціально-психологічні тренінги розвитку лідерських якостей;
- ділові ігри (ігрові психолого-педагогічні програми);
- створення і моделювання кейсів;
- проекти, спрямовані на розвиток лідерських якостей: створення реальних екстремальних ситуацій, в яких надається можливість випробувати себе і перевірити свій потенціал (стресостійкість, впевненість в собі, проактивність);
- індивідуальний коучинг та ін.

Проте в практичній роботі частіше використовуються соціально-психологічні тренінги, ділові ігри (ігрові психолого-педагогічні програми); в умовах вищих навчальних закладів широко застосовуються курси теоретичних знань.

Тренінгові програми для розвитку лідерських якостей умовно можна розділити на дві великі групи: програми для вже реально діючих керівників, які хотіли б покращити свій лідерський потенціал і програми для кандидатів. Тренінги спрямовані на розвиток умінь: приймати оптимальні рішення; управляти командою; управляти взаємодією між побратимами; маніпулювати і відбивати маніпуляції. В практичній роботі з метою розвитку лідерських якостей учнів необхідно враховувати всі особливості, властиві військовому колективу.

Висновки

Підготовка військового лідера є ключовим елементом для забезпечення ефективного управління військовими підрозділами, розвитку бойових можливостей Збройних Сил та забезпечення високої моральної стійкості особового складу. Військовий лідер повинен мати не тільки професійні військові знання та навички, а й бути прикладом для підлеглих у питаннях морально-психологічної стійкості, дисципліни та відповідальності.

Завдання на самостійну роботу:

1. Визначити ключові особистісні якості, які є критично важливими для військового лідера (наприклад, рішучість, стійкість, комунікабельність).
2. Розробити два сценарії: один, де лідерство відіграє ключову роль у досягненні успіху, і інший, де відсутність ефективного лідерства призводить до проблем.

Додаткова література до опрацювання теми:

1. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viy_s-kovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf
2. Науково-дослідний центр гуманітарних проблем ЗСУ. Методичний посібник «Психологічне забезпечення розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів», <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11085/1/>